

מדינת ישראל
משרד הביטחון

אתר "יזכור" www.izkor.gov.il
סיפור חיים

כהן, מרדכי

בן מטילדה וצבי. נולד בטבת תרס"ו (דצמבר 1905) בקראסני, פלך וילנה שבפולין. בבית הוריו קיבל חינוך דתי. במלחמת העולם הראשונה נדד עם הוריו לרוסיה ואחר-כך שבה המשפחה לגור בעיירה סמורגון שליד וילנה. מרדכי למד בבית-הספר העברי "תרבות" ואחר-כך המשיך בגימנסיה העברית שבעיר. הוא היה נער עירני, היטיב לשיר וגם גילה כשרונות דראמאטיים. לימים הצטרף ל"החלוץ" ולאחר שלוש שנות הכשרה עלה בשנת 1925 לארץ-ישראל והתיישב בחדרה. שם עבר בפרדסי "הדר" ואחר-כך כמנהל עבודה בפרדס מאירסון. במושב היה גם מחברי "הפועל" וראש פלוגת הסדרנים. כל תפקידיו ביצע במסירות ובנאמנות ושימש מופת ודוגמא לחבריו. במיוחד התמסר לפעילות התרבותית בקרב ציבור הפועלים שבמקום, ארגן חוג דראמאטי וחוג מוסיקאלי והדריך בענפי ספורט שונים. מיום עלותו ארצה היה חבר ה"הגנה" וברבות הזמן נעשה מפקד החי"ש בחדרה. בימי מאורעות תרצ"ו-תרצ"ח גברה פעילותו בהגנת הסביבה. ביום כ"א באייר תש"א (18.5.1941) יצא בסירה ובה 23 חברי "הגנה" למשימה של פיצוץ בתי

הזיקוק בטריפולי שבלבנון. הפעולה לא בוצעה וסיבת הדבר לא נודעה עד היום. הלוחמים לא שבו לבסיסם ועקבותיהם לא נודעו. מרדכי הניח אחריו אשה, בן ובת.

משה שרתוק (שרת) ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית כתב למשפחה אחרי האסון: "בשם ההסתדרות הציונית העולמית והסוכנות היהודית לארץ-ישראל הנני מביע את דאבון לבנו הגדול על שברכם. עם זאת הננו גאים על הגילוי הנהדר של רוח הגבורה וההקרבה שפעמה בבנכם והניעה אותו לקדש את שם ישראל בהחלצו למלחמה נגד אויב בנפש". בית-הספר לקציני ים בעכו נקרא על-שם "כ"ג יורדי הסירה".

(דף זה הוא חלק ממפעל ההנצחה הממלכתי 'יזכור', שנערך ע"י משרד הביטחון)

נזכר את פולם

כל הזכויות שמורות © 2009. מדינת ישראל, משרד הביטחון.

Copyright © 2009. The State of Israel, Ministry of Defense. All rights Reserved.

מרדכי כהן

ל ד מ ו ת ו

מסור ונאמן לתפקידו, משמש בתכונותיו מופת ודוגמה לחבריו. כזה נשאר מוטקה חרות בלב כל יודעיו. בכל אשר פנה הראה את כשרונו ויזמתו הברוכים. אם התמסר לעיניני תרבות של ציבור הפועלים - אירגן חוג דרמטי במקום, ריכז סביבו חוג מוסיקאלי, הדרך בספורט. אם לעיני בטחון פנה - ריכז סביבו את מיטב הנוער שבמקום והכשיר את הבחורים לפעולות ימיות. בימי המאורעות העמיד עצמו וכולו לרשות ההגנה.

השתתף בהגנת גבעת עדה, יצא לקרב נגד הכנופיות. וכזה נשאר בתוכינו: ברוחו העליזה והקונדסית, באש הנוער הבוערת בעיניו, ברוחו הרעננה שאיננה יודעת ליאות. וכזה היה בודאי עת יצא בסירה האלמונית בדרכו האחרונה אל משברי הגורל.

מרדכי כהן

כ"ג יורדי הסירה

בראשית 1941 הכינה ההגנה כ-30 איש לקראת משימות אפשריות בארצות האויב, לטובת הצבא הבריטי וכדרישתו. הם התאמנו בימאות בשטח התערוכה בצפון תל אביב והגיעו לרמה גבוהה.

כשלושה שבועות לפני פלישת הבריטים לסוריה, נקראו 22 מצעירי ה"הגנה" למבצע מיוחד. הם הוצאו מהקורס לימאות כמתנדבים למשימה בטרופולי שבסוריה הווישאית (ממשלת וישי - הממשלה הצרפתית ששיתפה פעולה עם הנאצים. ישיבה בעיר וישי).

יומיים לפני היציאה למבצע, התנדב צבי ספקטור להיות מפקד הפעולה. הוא עדיין צלע עקב תאונת-דרכים, שקרתה זמן קצר קודם לכן. יצחק הקר, מראשוני "הנודדת" בירושלים, התמנה כסגנו. בין אנשי היחידה היו כתריאל יפה ועמירם שוחט, מאנשי ההפעלה ומחלוצי הימאות העברית. שאר המשתתפים במשימה היו מ"פלוגות הלילה" והפז"מ לשעבר, ומאסירי עכו.

מרדכי כהן

מטעם "המחלקה המיוחדת" (S.O.E) הבריטית, צורף רב-סרן פאלמר.

שליחותם של אנשי ה"הגנה" היתה לפוצץ את בתי הזיקוק בטרופולי שבסוריה הווישאית. יוסף קוסטיקה, איש חוליית ה"מסתערבים" (מתחפשים כערבים) שפעל בטרופולי, הביא תרשימים ופרטים על בתי הזיקוק. המתקנים נמצאו במרחק קילומטר וחצי מהחוף, וחיילים סנגליים שמרו עליהם. סוללת תותחים הגנה עליהם מהגבעות שבחוף. על כוח המשימה הוטל לבצע את הפיצוץ בכל תנאי. המתדנבים הוזהרו שלא להרבות בשימוש באלחוט, כדי לא להתגלות. במקרה שייתפסו, אסור היה להם להזדהות ביחידה בריטית (כדי שהערבים לא ירגזו על שיתוף בריטי-יהודי).

ב-18.5.1941, יום לאחר צאת חוליית אצ"ל לעיראק, גם כן בשליחות הבריטים, יצאה יחידת-המשימה של ה"הגנה" לטרופולי. שתי הקבוצות וארגוניהם לא ידעו אלה על משימותיהם של אלה. הבריטים תאמו את המבצעים כרצונם.

מרדכי כהן

כ"ג אנשי "ההגנה", הבריטי והמכונאי, הפליגו השכם בבוקר, בסירת-מנוע ממשלתית גדולה, ועליה שלוש סירות-נחיתה קטנות. בצהרי אותו יום אותתו מ"ארי הים" פעם שניה ואחרונה. ("ארי הים" - כך כונתה סירת המנוע).

בהתאם לתכנית, היה על הסירה להיעצר בלילה, בריחוק מהחוף מול טריפולי. ספקטור, הרב-סרן והמכונאי אמורים היו להישאר ב"ארי הים". על 21 הלוחמים הנוותרים היה מוטל לחתור, 7 בכל סירה, אל החוף. לכל חוליה נועד תפקיד מוגדר: אחת - לשמור על הסירות לצורך נסיגה; השניה - להשגיח על הדרך, לאורך מסילת הברזל מן החוף אל בתי-הזיקוק; השלישית - להסתנן אל בתי-הזיקוק, להניח את מטעני החבלה כנדרש, ולשוב.

כוח-המשימה של אנשי ה"הגנה" לא ידע, שערב הפלגתם הפציצו מטוסים בריטיים את העיר טריפולי. בעקבות זאת, גברה עירנותם של אנשי וישי בכל האיזור, ותנאי החדירה לחוף טריפולי נעשו גרועים יותר. גורל הסירה "ארי הים" על

מרדכי כהן

24 אנשים, לא נודע אל נכון - עד היום הזה.

על סמך בירורים שנעשו בסוריה (לאחר שנכבשה ע"י הבריטים)

עם כל מיני אנשים בלתי מהימנים, הודיע מ. שרתוק (משה

שרת) את המסקנות הבאות:

א. קבוצת "ארי הים" הגיעה למחוז חפצה בלילה המיועד

או בלילה או שניים לאחריו. אחדים מן החבורה עלו

לחוף. אך כנראה במחמת המתחיות הכללית ששררה אז,

הוגבר המשמר בטריפולי, ועקבות אנשיו נתגלו.

ב. התנהל קרב בין הקבוצה שירדה לבין השומרים הצרפתיים,

ובין האנשים בסירה לבין סירת-משמר צרפתית, שבאה

מול טריפולי. יש מקום להניח, שבהתקפה על "ארי

הים" השתתף מטוס.

ג. מספר מאנשינו נהרגו ללא ספק בקרב. הם וחפציהם

נקברו בטריפולי והסביבה.

ד. הקרב נערך בלילה. הצרפתים נזהרו מאד שלא יוודע

עליו דבר. רק מספר קטן של פקידי וישי נאמנים

עסקו בענין ועשו את כל המאמצים להשתיקו.

כשהגזוז היה גזוז

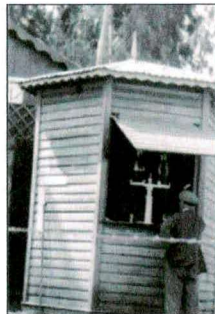
בחדרה נערכים לשחזור הקיוסק ההיסטורי, שיהיה חלק מהשביל העובר בין בתי ראשונים ואתרי מורשת מראשית ימי העיר

תליבה, עטים, מחברות, מחקים וכדומה. במסגרת השחזור ייבנה הקיוסק בבנייה קשיחה עם חיפוי בעץ. הקיוסק יהיה ממוקם ברומה לדגם המקורי, עם גג אבץ, ושתי כנפיי ים נפתחות באשנב המכורה.

לדברי עוזר בלום, לא מדובר בשחזור מדויק אלא שחזור ברוח ותקופה, שנועד להגיד חזק את סיפור הקיוסק ולהעביר את אוירת הפשטות ואוירת החיים של המושבה הישנה. היו קיוסקים ניספים, אבל קיוסק זה היה היפה ביותר בגלל המבנה המשווה, שהיה אופייני לשנות ה-30. גם בתל אביב של אותם הימים היו קיוסקים עם מאפינים דומים, חלקם בעיי ים מאבן וחלקם מעץ, כך שמדובר בחלק מתולדות היישוב.

המגמה היא להשלים את השביל ההיסטורי בלב העיר, שיקום תחנות פנים חוצץ, ולקיים לאורך פעילות למבקרים וכן לתלמידים ובני נוער להכרת המורשת של ראשונים המתיישבים וסיפור הקמתה של חדרה. בלום: "המסלול ההיסטורי מיועד לזלכ רגל, והקיוסק יהווה נקודת עניין היסטורית שניתן לעצור בה, ולהכיר את סיפורה של חדרה באתר ממבט ומבנה ברומה לבית פיי נביר, בית קוטלר, בית רם ואתרים דומים אחרים".

אסף בכור

חשונה עשוי עץ עם גג אבץ. הקיוסק של פעם

ניפגש בקיוסק המשחזור. מנכ"לית הקרן לפיתוח חדרה מציגה את הפרויקט

במושבה.

על פי עדויות ומסמכים, משערים שבין השנים 1926-1937 היה הקיוסק שייך למר שרשוב בפינת החובות הרבים סמואל ושד רות רוטשילד. בין השנים 1937-1945 - למר נתנון ברחוב הרצל פינת הרבים סמואל; בין השנים 1945-1956 לגברת ויה בן ברחוב הרצל ליד תיכון חדרה, ושם, במחסן בחצר האחורית של ביתה, סיים את דרכו.

ממסמכים ופניות של אנשים פרטיים לוועד המושבה, שנמצאי במזרחן האזן, עולה

במסגרת הפעולות והמשאבים הרבים שמשקיעה עיריית חדרה בשימור אתרים והשלמת המסלול ההיסטורי של לב העיר, ישוחזר גם הקיוסק ההיסטורי שפעל בחדרה בין השנים 1926 ל-1956.

השביל ההיסטורי עובר בין בתי ראשונים ואתרי מורשת מראשית ימי חדרה, ביניהם בית פיינברג, בית קוטלר, מגרל המים, בית רם, גן המייסדים, האזן ובית הכנסת הגדול, בית ועד המושבה, השוק העירוני, בית הספר אחד העם, שהיה בית הספר הראשון בחדרה, ואתרים נוספים שחלקם שוחזרו או ישוחזרו וחלקם יתועדו בשלטי מידע שיוצבו בעיר.

את העבודות לשחזור הקיוסק ההיסטורי תנהל הקרן לפיתוח חדרה, שבראשה עומדת מנכ"ל הקרן עוזר תמר בלום.

בשנת 1926 הוזמן ועד המושבה מהקואופרטיב "נגרייה" קיוסק ממושה עשוי עץ עם גג אבץ. לפי החוזה, שנחתם בשנת 1926, מחירו של הקיוסק היה 15 לירות חצי, ואף שולם מס תרומה לקרן הקיימת כפי שהיה נהוג בעת תחילתה על חוזה באותה תקופה. על החוזה היו חתומים ראש ועד המושבה ואב בן יהודה, מוזיק המושבה פנחס בן, ונציג ה"נגרייה" שמאי קלוזני. הקיוסק נבנה להשכרה, ולאורך השנים עבר שלושה בעלים במקומות שונים

יש מכיר! יש יודע!

מאת: יצחק (צ'קלה) גולדפינגר

"הסמורגונים"

בגיליון הקודם של "כיוון חדש" פורסמה תמונה של חמישה חלוצים יוצאי העיירה סמורגון שבפולין, ונתבקשה זהותם. בתחקיר שערכתי בעקבות פניות רבות שנעשו אליי עם פרסום התמונה, התברר שבשנות ה-20 וה-30 של המאה הקודמת, עלו והתיישבו בחדרה חלוצים רבים יוצאי סמורגון, שהתחנכו על ברכי התנועה הציונית, והגשימו חלומם עם התישבותם בחדרה. חלוצים אלו אפיינו את חתך האוכלוסיה בחדרה באותם ימים, כאשר כל אחד מהם בחר במקצוע חופשי זה או אחר, ובכך הרימו תרומה נכבדה ביותר לפיתוחה של חדרה.

חמשת החלוצים בתמונה הם חתך מייצג לעליה ברוכה זו מסמורגון. **קיצוני ימני** בתמונה הוא **זבולון רודומין**, שעבד תחילה כחופר בארות מים בחדרה, ולאחר מכן היה נהג משאית. בתו- שולה מקל עזרה לי בזיהוי התמונה. לידו, **שני מימין** הוא **שמואל (מולה) רודנסקי**, שחקן "הבימה" (היה השחקן הראשון שגילם את דמותו של טוביה ב"כנר על הגג"). היה שחקן עוד בעיירתו, סמורגון - הגיע לחדרה ורכש חלקת אדמה בפינת רחוב תרנ"א והגליל (רח' הנשיא כיום), אך עבר לתל אביב על מנת להתקדם במקצוע הבמה, אותו אהב. **שלישי מימין** הוא **דוד גרינברג** (שנישא לאחותו של מוטקה כהן מכ"ג יורדי הסירה). היה נהג משאית בחדרה, ובמלחמת השחרור השתתף כנהג בשיירות המשאיות שעלו לירושלים הנצורה. הוא היה דודה של חנה לוי שעזרה לי בזיהוי התמונה. **רביעי מימין** הוא **מוטקה כהן** תושב חדרה, היה מנהל עבודה בפרדסי מאירסון, ראש פלוגת "הסדרן" בחדרה, חבר "ההגנה", שנודע בזכות היותו אחד מכ"ג יורדי הסירה, שהפליגה בעת מלחמת העולם השנייה לכיוון לבנון, במשימה משותפת של "ההגנה" והמודיעין הבריטי, ועקבותיה אבדו לעד. בנו יענק'לה כהן, תושב חדרה אף הוא, עזר לי בזיהוי התמונה וניפק לי פרטים רבים וחשובים על יוצאי סמורגון בכלל. **השמאלי** בתמונה הוא **אליעזר שולומוביץ**, יוצא סמורגון שהתיישב בחדרה, הקים מפעל לליטוש שיש וייצור מרצפות בפינת הרחובות ארלוזורוב והגליל (רח' צה"ל כיום). בנו, משה שולומוביץ גר בחדרה כיום, אף הוא.

סיפורם של חמשת החלוצים הוא גם סיפור הקמתה של חדרה המתחדשת, שיוצאי סמורגון הם חלק מרכזי ומאפיין מרכזי בה.

מי מכיר? מי יודע?

כתובת: יצחק (צ'קה) זולדפינגר | ipzhk@bezeqint.net

מרדכי (מוטק'ה) כהן (מכ"ג יורדי הסירה)

בימייה הראשונים של מלחמת העולם השנייה, בעיצומן של המפללות שנחלו כוחות הברית מהאויב הנאצי, נבחרה בארץ ישראל במסגרת ארגון "ההגנה" חבורת לוחמים, שנועדה לשבש את התארגנות התמיכה בגרמנים בסוריה, החבורה יצאה בסירה עמוסת חומרי נפץ לכיוון החוף הסורי במטרה לערוך פיגועים במטרות אויב שנקבעו מראש. בסירה היו 23 לוחמי "ההגנה" ומפקדם היה קצין מודיעין בריטי שנועד להנהיגם במבצע. (על כן נקראו הלוחמים, לאחר מכן: כ"ג יורדי הסירה).

בין הלוחמים היה גם תושב חדרה מרדכי (מוטק'ה) כהן שנולד בפולין בשנת 1905, עלה לארץ בשנת 1925, ובאותה שנה הצטרף לארגון "ההגנה" בחדרה. עד מהרה התמנה למפקד החי"ש (חיל שדה) במקום, והרבה לפעול לסיכול ניסיונות הערבים לפגוע יהודים בעת מאורעות תרצ"ו-תרצ"ח (1936-1938). כמו כן שיתף בהורדת מעפילים שהגיעו בהסתר לחופי חדרה. במאי 1941 הצטרף לפלוגה שנועדה לפעול מעבר לקווי האויב, וניספה בסירת הכ"ג שהפליגה לכיוון חופי סוריה.

עד היום לא נפתרה תעלומת הסירה שעקבותיה אבדו, ולא נודע גורלה. כל הניסיונות שנעשו לברר את אשר אירע לסירה וליושביה עלו בתוהו, ועד היום נחשבים המפליגים בסירה כלוחמים שמקום קבורתם לא נודע.

אשתו של מוטקה כהן היא זיוה כהן, מי שהפעילה את הקיסק ההיסטורי של חדרה. בנו - יענקלה כהן מתגורר עד היום בחדרה.

יד לבנים - חדרה

מרדכי כהן
בן מטילדה וצבי כהן

01/01/00
18/05/41

טבת תרס"ו
כ' באייר תש"א

נולד ביום
נפל ביום